

Eğitim Şimdi ve Burada

Uzaktan Eğitim ile İlgili Görüş ve Öneriler

Lütfi Sunar, İbrahim Hakan Karataş, Arife Gümüş, Hasan Remzi Eker

Eğitim Şimdi ve Burada

Uzaktan Eğitim ile İlgili Görüş ve Öneriler

Ö Z E T

Koronavirüs salgını süreci ulusal ve uluslararası düzeylerde eğitimin nasıl uygulanacağı sorusunu gündeme taşımaktadır. Bu kapsamda ortaya çıkan uzaktan eğitim tartışmalarında sorunlar mevcut eğitim durumunu tehdit eden bir gerçek olarak görülmektedir. Bu çalışmada ise ilgili ampirik veriler ve son yayınların tarandığı bir yöntem içerisinde çözüm odaklı yaklaşım tercih edilerek geliştirilen düşünceler ve öneriler doğrultusunda "Eğitim Şimdi ve Burada" kavramsallaştırmasıyla uzaktan eğitimin okulların kurumsal varlığından eşitsizliklere, öğretmenlerin malzeme sorunundan yeni nesil öğrenme modellerine geçişe kadar geniş bir yelpazede bir imkan olarak durduğu açıklanmıştır. Sonuç olarak uzaktan eğitim bir sorun olarak değil, bir fırsat olarak değerlendirilip çözümlenmiştir.

Atıf: Sunar, L. Karataş, İ. H., Gümüş, A. ve Eker, H. R. (2020). *Eğitim Şimdi ve Burada: Uzaktan Eğitim İle İlgili Görüş ve Öneriler*. (Politika Notu: 2020/14). İstanbul: İLKE İlim Eğitim Kültür Vakfı. doi: 10.26414/pn014

İLKE Vakfı Eğitim Çalışma Grubu

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı olarak toplumsal ihtiyaçların giderilmesi için faydalı işler yapmayı ve sosyal problemleri çözmek üzere "İLKE Perspektifi" olarak adlandırdığımız sosyal adalet ve kamusal fayda prensipleri içerisinde fikirler geliştirmeyi kendimize şiar edindik. Bugün büyük kriz ortamlarında insanlığı ilgilendiren meselelere dair sahipsiz bir düşünce ile çalışmalar yapmak her zamankinden daha çok önem kazanmıştır. Biz de bugün ve gelecek için stratejik öneme sahip alanlarda araştırmalar yapmakta, bilgi birikim oluşturup yol gösterici olmaya çalışmaktayız.

İLKE Eğitim Çalışma Grubu bu perspektif dahilinde Türkiye'de eğitimin teori ve uygulamada niteliğini artırmaya yönelik bilgi, politika ve strateji üretip gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu amaç ve misyon çerçevesinde eğitime dair güncel konuları analiz eden görüş yazıları, uygulamaya yönelik politika notları hazırlamakta, orta ve uzun vadeli perspektifler oluşturmak amacıyla analiz ve araştırma raporları yayımlamaktadır. Son olarak ise Eğitim Alan İzleme raporları ile Türkiye'de eğitime ilişkin gelişmeleri yıllık olarak ve sahaya yansımaları bakımından ele alarak alana katkısını genişletmektedir.

İLKE Vakfı Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu alanlarda bilgi, politika ve strateji üretmekte, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapmakta ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlamak amacıyla 2010 yılında kurulmuş olan bir çatı kuruluştur. Eğitim, iş ahlakı, sivil toplum, hukuk ve yönetim alanlarında şimdiye kadar gerçekleştirdiği çalışmalarla hem kamuda hem de sivil alanda önemli katkılar sağlanmıştır. "Eğitim Şimdi ve Burada: Uzaktan Eğitim İle İlgili Görüş ve Öneriler" isimli bu rapor, ulusal ve uluslararası literatürü analiz ederek; bütünlüklü, odaklı, uygulanabilir öneriler içeren bir kapsama ulaşmıştır.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: getu@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nı bağlamaz.

Giriş ve Bağlam

Koronavirüs salgını sebebiyle eğitime erişim hususunda eğitim paydaşları temel bir problemle karşılaşmışlardır. Eğitim artık nasıl uygulanabilir? Bu problem kimilerince eğitimin tanımına bakılarak, kimilerince eğitimin araçlarına bakılarak çözümlenmelidir. Her ikisini de gündeme alarak meseleye bakanlar da bulunmaktadır. Ülkemiz eğitim alanında vaktinde başlatılan FATİH ve EBA projeleriyle aslında bugünleri görmüştür ve hazırlıklı olmaya çalışmıştır. Ama bu sürecin yeterince başarılı olduğu söylenemez. Sistem içerisinde eşitsizlikler halen kendisini göstermektedir. Artık öğrencilerin aradaki farkı kapatılabileceği öznel telafi imkanları da daraldığı için bu durum çözülmesi elzem bir probleme dönüşmüştür. Şimdi ise eğitimle ilgili daha kritik bir süreç içerisindeyiz. EBA, TRT yayınları gibi çalışmalar sürerken konunun daha geniş bir zeminde ve kapsamlı bir biçimde ele alınması ihtiyacı belirginleşmektedir.

Ancak tüm tehditler gibi bu olumsuzluklar da bünyesinde çok önemli fırsatlar barındırmaktadır. Bu kısa değerlendirme ve öneri raporunda mevcut problemlerle çözüm odaklı bir biçimde yüzleşilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Eğitimdeki güncel gelişmeler bize aslında geleceğin eğitiminin ipuçlarını veriyor. Bu vesileyle hem beklentileri karşılayan çözümler üretmek hem de geleceği tasarlamak mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, küresel ölçekte yaşanan salgın neticesinde eğitim alanında karşılaşılan problemlere dair İLKE Eğitim Çalışma Grubu tarafından hazırlanan bu çalışmada öncelik-

le çözümleme yapıp akabinde yapıcı bakış geliştirilmeye çalışılmıştır. Yöntem olarak öne çıkan ampirik veriler ve özellikle 2020 yılında küresel salgın öncesi ve sonrasında yayınlanan ulusal ve uluslararası eğitim literatürü taranarak teklif edilen düşüncelerin ve önerilerin geçerliliği kuvvetlendirilmiştir. Böylece hem çözüm sunan hem de eğitimin anlam arayışına katkı sağlayan bir içerik geliştirilmiştir.

Düşünceler & Öneriler

Okullar İşlevsiz Kalmamalı

Eğitim, kurs, ödev, uzaktan eğitim gibi her türden faaliyet içerisinde iken okul kurumunun kendisine yabancılaşmamak gerekir. Küresel salgın sürecinde ülkemizde bir anda okullar işlevsiz kaldı ve bir anlam kayması yaşandı. Halbuki okul dahilinde bir çok fonksiyonu barındırmaktadır. Derslikler bunlardan sadece birisidir. Bu sebeple de bir anda tatile çıkar gibi öğrenciler, öğretmenler ve diğer personel belirsiz bir durum içerisinde bırakılmıştır. Olması gerekenin ise tedbir alınarak okulların kullanımının zümre toplantıları, rehberlik hizmetleri, veli buluşmaları, yöneticilerin toplantıları, öğretmen toplantıları, öğrencilerle görüşmeler gibi faaliyetlerle devam etmesi şeklinde olduğu düşünülmektedir. Bu noktada yine de farklı düzenlemeler düşünülmesi kaçınılmaz olaksa bile tüm öğretmenlerin okullarına dönmeleri sağlıklı olacaktır. Özellikle köylerde, küçük il ve ilçelerdeki devlet ve özel okullarda yüz yüze eğitime başlanması kritiktir.

Müfredat Yüz Yüze Eğitim Muhafazakarlığından Sıyrılıp Yenilenmeli

MEB, 2018 yılından itibaren baskın bir şekilde ders sayılarının çokluğundan ve tekrar eden derslerden şikayetçi bir konumda idi. Bu sebeple de bir dönüşüm zemini aranmaktaydı. Koronavirüsle birlikte ekranlardan yürütülen eğitim bu noktada önemli bir imkân doğurmuştur. Artık yeni bağlamında eğitime bakılıp bir an önce yüz yüze eğitimdeki içeriği ve müfredatı verme ısrarından sıyrılarak 2018 sonrası yürüyüşe katkı sağlayacak düzenlemeler başlamalıdır. Bunun için de müfredat katılımcı bir şekilde yerelleşme perspektifiyle revize edilmelidir. Belki de artık günde 2–3 ders işlenerek de eğitim kademelerinde hedefler gerçekleştirilebilir. Son dönemlerde ters yüz edilmiş sınıf (flipped classroom) yaklaşımı eğitim alanında öne çıkarılmaktadır. Buna göre öğrencilerin okullara belirli gruplar halinde gelip evlerinde öğrendiklerini tartıştıkları bir müfredat kurgulamak mümkündür. Sonuç olarak ortaya çıkan yaklaşım tutarlı bir şekilde hibrit eğitim (blended learning) modeline geçiş olacaktır.

Öğretmenlerin Nitelik ve Materyal Eksikliği Giderilmeli

MEB uzaktan eğitim çalışmalarında teneffüslerde oynanacak temassız oyunlar bile hazır vurgusuyla detaylı bir hazırlık yaptığı algısını inşa ediyorken öğretmenler için temel eksikler devam ediyor gibidir. Bunun sebebinin halihazırda sürdürülen tutumun sadece Sağlık Bakanlığı bakışına (temizlik, mesafe ve maske) hem içerik hem de üslup açısından odaklanmak olduğu düşünülmektedir.

Halbuki MEB bunun ötesinde özel olarak da meseleyi paydaşlarına göre değerlendirmektedir. Merkezde tartıştığı gündemleri birincil paydaşları olan öğretmenlere açıklamaktan ziyade kamuoyuna açıklayarak öğretmenleri de bilgilendirmektedir ama bu yaklaşımda öğretmenler süreçten uzak düşmüştür. İçerik açısından uzaktan eğitim sistemine geçişin nasıl olacağı tartışılırken öğretmenlerin nitelik ve malzeme eksikğine dair bir atıf görülmemektedir. Bu noktada küresel salgın öncesi döneme ait bir dersin müfredatı, materyali ve ölçme değerlendirme yöntemi belirgin iken küresel salgın sonrası yeni müfredat, yeni materyal ve yeni ölçme değerlendirme yöntemi ve tüm bunları kullanmak için gereken beceriler hakkında öğretmenler için belirsizlik söz konusudur.

Katılımcı ve Öğrenen Okul Olabilmek Mümkün

Eğitim okullar bağlamında küresel salgın sürecinde düzenlemeler yaparken ihtiyaç duyduğu “know how” açısından avantajlıdır. Özellikle bilgi toplumu ve post-endüstriyel toplum bağlamında işletmelerin yaşadığı tecrübeler incelenerek yönetim ve organizasyon açısından yeni modeller geliştirilebilir. Takım çalışması gibi bir yaklaşımın dinamik yapısı eğitime uygulanarak bürokratik katılık aşılmalıdır. Belirsizlik katsayısının yükseldiği zamanlarda özerk çalışma becerisi etkili çözümler sunmaktadır. Bu sebeple daha analitik ve iyi düşünülmüş bir süreçle eğitim yönetim modelleri yeniden düşünülmelidir. Bu kapsamda dijital okuryazarlık, değişen müfredata uyum, yeni nesil çalışma düzeni gibi olgular karşısında öğrenen okul organizasyonu geliştirilmelidir. Bunun odak

noktası ve en önemli bileşeni öğretmenlerin gelişim sürecine girmesidir. Bu kapsamda Öğretmen Destek Noktaları kurulmalı ve dinamik bir modelle işletilmelidir. Destek noktalarında ilgili yerin ihtiyaçları ve zorlukları ile ilgili yeni atanan öğretmenlere oryantasyon yapılmalıdır. Bu modelde okullar takımlar halinde çalışırken okul aile birlikleri sürece daha etkin katılabilir. Ayrıca bu sistem eğitimin kronik sorunlarından olan teftiş problemini de çözüme kavuşturabilir. Eğitimin sadece uygulamasının değil yönetim ve denetiminin de dijitalleşmesi gerekmektedir. Eğitimde dijitalleşme çok boyutlu ve katılımcı bir uygulama ve denetleme sistemine zemin hazırlayacaktır.

Televizyon Yok Sayılmamalı

Televizyon eğitimde bir araç olabilir mi? Öğrenme aracı olarak televizyon güncel araçlar içerisinde işlevleri itibariyle eskidir. Bu konuda ciddi bir mesafe kat edilmiş olup yeni araç listeleri ve frekans analizi kurgulanmıştır. Ancak televizyon imkânı ülkemiz bağlamında yaygın bir araç olduğu için üzerinde yeni bir içerik düşünülebilir. “Benim de Bir Dersim Var” gibi bir başlıkla TRT tabanlı kanalı olan MEB, paydaşlarına programlar hazırlatabilir. Örneğin; “Benim de Bir Dersim Var – Veliler” olarak teknoloji bağımlılığı alanında bir uzman yeni eğitim düzeninde yüz yüze konferanslardan daha fazla erişime imkân tanıyan televizyondan çalışma sunabilir. Bu çalışma öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler için konuları itibariyle genişletilebilir. (Örneğin; Benim Bir Dersim Var – Öğrenciler’de öğrenme nedir ya da sınava nasıl hazırlanmalı? gibi başlıklar işlenirken Benim Bir Dersim Var – Öğretmenler’de 21. yüzyıl becerileri ele alınabilir)

Öğrenciler Düşündüğümüzden Daha Hazır Olabilir

Eğitim nasıl yapılmalı sorusu öğrencilere soruluyor mu? Gündeme konuyu taşıyanların belirli bir kuşaktan insanlar olmaları ve yaşam tecrübelerini şekillendiren dünya anlayışı dikkate alındığında yaşanan tedirgin sürecin ya da hazır değiliz ikliminin sebebi burada aranabilir. Aslında beklenilenin aksine öğrenciler için dönüşüm, dinamiklik, karmaşıklık günlük yaşamın varsayılan ayarları gibidir. Bu sebeple de öğrenciler düşünüldüğü kadar küresel salgına hazırlıksız yakalanmış olmayabilirler. Tedirginlik yaşayanlar (öğretmenler, yöneticiler, uzmanlar, veliler) gelişime açıklık konusunda pasif bir tavır geliştirmek ve düzenin sürmesini sağlamak için aslında kuşaksal bir sorunu genelleştiriyor olabilirler. Bu sebeple öğrencilerin uzaktan eğitim için gerekli sosyal ve teknik becerilere daha hazır olduğunu varsayarak süreci yönetmek gerekmektedir. Hazırlıksızlık söylemi ve panik dilini bir kenara bırakarak daha fazla güven telkin eden bir sorumluluk dilini benimsemek gerekmektedir.

Yerelleşme ve Çeşitlilik İçin Uygun Bir İklim Var

Koronavirüs sürecinde ülkemiz yönetim ve organizasyon açısından yerelleşme örnekleri sergilemeye başlamıştır. Örneğin salgın yönetimi bağlamında iller merkezin meseleye yaklaşımını anladıktan sonra özerk bir inisiyatif alabilmişlerdir. Bir ilde vatandaşlar tedbirlere uyuyorsa düğünler sürebilirken bir diğer ilde vatandaşlar tedbirlere uymuyorsa düğün merasimleri ciddi kısıtlamalarla gerçekleştirilmektedir. Bu olumlu sonuç bizi eşitsizlikler literatürüne taşıyabilir. Eğitim-

de fırsat eşitliği kronik bir sorun olarak durmaktadır. Yeni eğitimde de durabilir. Ancak yerleşme becerilerinde sağlık sistemindeki “know how” üzerinden de okuma yapılarak artık inisiyatif alınmasının yolu açılmalıdır. Buna ilaveten Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) verileri de kullanılmalıdır. Böylece bir ilde öğrencilerin internet altyapıları sorunlu ise ilgili bakanlık oraya bu hizmeti taşımaları iken bir diğer ilde öğrencilerin teknolojik cihaz sayıları az ise ilgili bakanlık oraya bu hizmeti taşımalarıdır. Eğitimde bölge bölge eşitsizliklerin üzerine gidilmesi için uygun bir iklim söz konusudur. Aynı sınavlara girecek öğrencilerden birisi online platformlar üzerinden derslerine çalışırken bir başka öğrenci çobanlık yapıyor, tarlada çalışıyor, ekran bağımlılığını pekiştiriyor, kalabalık ailesinin sahip olduğu tek odalı evinde umutsuz bir şekilde bekliyor olabilir. Bu tür sorunların çözümünde merkezden geliştirilmiş geneli gözetten uygulamalar yerine artık bağlamı gözetten yerinde yaklaşımların ele alınması için teknoloji ile birlikte daha işlevsel bir imkan genişlemesi bulunmaktadır. Yeni dönemin eşitsizlikleri çözebilmek için farklılık ve çeşitlilikleri bünyesinde barındıran çalışmalarla sürdürülmesi gerekmektedir.

Özel Okulların Genişlemesi Kadar Gelişimi de Teşvik Edilmeli

Son yıllarda özel okulların eğitim sistemindeki ağırlığı ve konumu gelişmektedir. Bu hususta hükümetlerin teşvik politikalarının da etkili olduğu söylenebilir. Bu okulların tercih edilmesinde sosyo-ekonomik farklılıklar, eğitimden beklentilerin çeşitlenmesi olduğu kadar devlet okullarının kronik

sorunları da etkilidir. Ayrıca sınav merkezli eğitim sisteminin de özel okulları öne çıkardığı görülmektedir. Küresel salgın ile birlikte uzaktan eğitimin gündeme gelmesiyle özel okullar kendi varlıklarını sorgulamak zorunda kalmışlardır. Süreçte bu kurumların servis, yemek ücretleri, taksitlerin akıbeti, yeni dönem ücretleri gibi meseleler üzerinden gündeme gelmesi aslında özel okullardan eğitime yapmaları beklenen katkıların oluşmamasına delalet etmektedir. Bunun sebebi ülkemizdeki özel okulların çoğunun eğitimde güncel yaklaşımlar kapsamında neredeyse son 10 yıldır gündemde olan dijital dönüşüme dikkat etmiyor olmasıdır. Bu kapsamda MEB’in yeni dönemde özel okullar için sunacağı teşvikler için ARGE ve altyapı geliştirme konusunu zorunlu hale getirmesi gerekmektedir. Belirli teknolojik altyapıyı kuran okulların teşviklerden daha fazla faydalanması önerilmektedir. Ayrıca sistemin varlığını ve işleyişini korumak ve gelişimini sürdürmek üzere düzenlemelerin yapılması yerinde olacaktır.

Eğitimin Paydaşları Genişletilebilir

Evde ders çalışma imkânı olmayan öğrenciler için okul kütüphaneleri, uygun olduğu takdirde sınıflar ve yerel yönetimlerin yönlendireceği çalışma alanları fiziksel mesafe kuralları ve hijyen dikkate alınarak düzenlenebilir. Öğrencilere tahsis edilen çalışma mekanları için öğretmenler arasından görevlendirmeler yapılmalı, öğrenciler için bu mekanlarda destek alabilecekleri, rehberlik yapabilecek kişi veya kişiler bulundurulmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının aracılığıyla gönüllü belletmenlik kampanyası başlatılabilir; üniversite öğrencileri, emekli öğretmenler

öğretmen destek noktaları aracılığıyla online platformlarda ya da bulundukları bölgelerde öğrencilere yardımcı kişiler olarak görevlendirilebilirler. Özellikle de dezavantajlı bölgelerde küçük takımların oluşturulması için bu paydaşlar önemli yardımcı aktörler olacaktır. Bu bağlamda bu çalışmaların takip ve denetimi için de benzer bir gönüllü modelden faydalanılabilir. Eğitim paydaşlarının daha fazla katılımı ve katkısı ayrıca sahada önemli bir sinerji oluşturacaktır.

“Eğitim Şimdi ve Burada”

MEB’in LGS sistemi raporları 2020’nin 2019’dan daha başarılı geçtiğini gösteriyor ve bu başarı küresel salgın ile birlikte gerçekleşti. Sonuç olarak; yakın ya da uzak olmak ile eğitim sonuçları arasında beklenilen olumsuz ilişki henüz teyit edilmemiştir. Uzaktan eğitim kavramsallaştırılması küresel salgın öncesi döneme aittir. Bu sebeple yeni dönemin ruh halini ve mantığını kuşatamamaktadır. Bu bağlamda yeni bir isimlendirme gereklidir. Nasıl ki Sağlık Bakanlığı karantina yerine günümüzün diline uygun olarak “Hayat Eve Sığar” kavramsallaştırmasını geliştirdiyse eğitim için de bu ihtiyaç barizdir. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı için yeni dönemde “Eğitim Şimdi ve Burada” kavramsallaştırmasını öneriyoruz. Paydaşları olumlu yönde etkileyecek bir dil ve iletişim sürecin ana bileşenlerinden birisi olarak düşünülmelidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Eğitim sistemi ilk defa kabuk değiştirmiyor. Aslında sistemde kapsamlı değişimlere dair bir hafıza söz konusudur. Cheng 2015 yılında “Şişe Boğazı” olgusu ile eğitimde düzenlemelerin istenilen sonuçlara niçin ulaşamadığını açıklamıştır. Buna göre eğitimde yukarıda sıraladığımız yaklaşımlar sistemli bir biçimde ele alınmadığında yığılma olmaktadır ve fazla iş yükü oluşarak meseleler çözüme gitmeyen birikimler oluşturmaktadır.

Bu raporda uzaktan eğitim meselesi bir sorun olarak değil, bir fırsat olarak değerlendirilip çözümlenmiştir. Düşünceler ve öneriler bağlamında sistematik bir bakış açısı teklif edilmiştir. Temel olarak muhafazakâr yaklaşımın terk edilip yeni halde yenilikçi bir yaklaşımın benimsenmesi önerilmektedir.

Uzaktan eğitim artık eğitimin asli bileşenlerinden birisidir. Uzaktan eğitimle eğitimin sadece sunum ortamı değil aynı zamanda dili, içeriği ve bilginin türü de değişmektedir. Bu değişim eğitimde klasik rol ve becerilerin yeniden tanımlanması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, eğitimin yeni koşullara uygun hale getirilebilmesi için uzaktan eğitim bir imkana tekabül etmektedir. Eğitimin geliştirilmesi sürecini bu perspektiften izlenmeye devam edeceğiz. Acil çözülmesi gereken problemlerin varlığında “Eğitim Şimdi ve Burada” bir yaklaşım sunmaktadır.

Koronavirüs salgını süreci ulusal ve uluslararası düzeylerde eğitimin nasıl uygulanacağı sorusunu gündeme taşımaktadır. Bu kapsamda ortaya çıkan uzaktan eğitim tartışmalarında sorunlar mevcut eğitim durumunu tehdit eden bir gerçek olarak görülmektedir. Bu çalışmada ise ilgili ampirik veriler ve son yayınların tarandığı bir yöntem içerisinde çözüm odaklı yaklaşım tercih edilerek geliştirilen düşünceler ve öneriler doğrultusunda “Eğitim Şimdi ve Burada” kavramsallaştırmasıyla uzaktan eğitimin okulların kurumsal varlığından eşitsizliklere, öğretmenlerin malzeme sorunundan yeni nesil öğrenme modellerine geçişe kadar geniş bir yelpazede bir imkan olarak durduğu açıklanmıştır. Sonuç olarak uzaktan eğitim bir sorun olarak değil, bir fırsat olarak değerlendirilip çözümlenmiştir.